

MOLNÁR JÁNOS

A 343-as probléma

ABSTRACT

After the World War II, Romania became a so called socialist country where the ruling classes were the industrial working masses “allied” with the “working peasants”. Similarly to the other “people’s democracies” in 1948, the Romanian Communist Party took hold of the steering wheel of the society. Christian Churches became the most dangerous enemy of the political system. In August, 1948 the Romanian political police was established under the name of Securitate, which was charged, among others, with the control of the religious activities of the citizens. One should consider the fact that the Reformed Church in Romania was under double control as its members were ethnic Hungarians. In the documents of the political police, the Reformed Church has got a code-number, namely 343. According to our knowledge, there are 3 files of 1,500 pages with the 343 topics that are information regarding the Reformed Church between 1952–1989. The aforementioned documents are significant mostly for two factors: 1. How many people were under political-informational control during this period? 2. Analyses and evaluations made by secret police regarding relations between the Reformed Church in Transylvania and the personalities of the Christian Churches abroad. This study has the goal to publish four documents comprising answers to the first problem: how many officers, agents, secret houses, controlled citizens and such were involved in the network of the Romanian political police in Kolozs county. The dynamics of the control is spectacular: while the number of population increased by 40%, the number of citizens pushed under observation increased by 300%. Likewise, we may come to a conclusion that the observation of the members of the Reformed Church was determined by their ethnicity, and not by their religious belief.

A 343-as számmal a román kommunista államra nézve, a reformátusság létezéséből fakadó kockázati tényezőt fejezték ki, a román állambiztonság változó nevű intézményei. A 343-as számmal jelölt „Református probléma” jelenlegi ismereteink szerint 3, összesen több mint 1500 oldalt számláló dossziét képez. Az I. kötetben az informátori feljegyzések mellett elsősorban intézkedési tervek, elemzések, statisztikák, és a bukaresti Központnak küldött tájékoztatók találhatók. A II. kötet az informátori feljegyzések mellett, főleg lehallgatási feljegyzéseket, az F-szolgálat követési, néhány esetben fényképekkel illusztrált jegyzőkönyveit, az S-szolgálat által felbontott, leggyakrabban visszatartott leveleket, és azok román fordítását tartalmazza. A III. kötet, a Protestáns Teológiai Intézet nevet viseli és főleg a lelkészképzés állambiztonsági felügyeletéből származó dokumentumok gyűjteménye. Minthogy az információk 99%-a a Kolozsvár központú protestantizmusra összpontosít, valószínűsíti hasonló dossziék létezését, amelyek a Nagyvárad és Nagyszében központú protestánsokat térképezték fel. Az adatgyűjtés 1952. novemberében kezdődik és 1989-ben zárul. Noha a kommunizmus utolsó évében az állambiztonsági dokumentumok által is bizonyíthatóan nő a társadalmi feszültség, az 1989-es évből alig tartalmaz dokumentumokat.

A dosszié első irata, az erdélyi reformáció pár mondatos bemutatásával alapozza meg, hogy mi is a probléma tárgya, de a lényeges rész a II. bécsi döntés utáni történet, a román állambiztonság sajátos szemüvegén keresztül.

A szemüveg torzításait minden bizonnyal a korabeli román politika vezényelte. Már 1952 augusztusában az ún. 490-es kabinet-parancs értelmében, sok ezer embert letartóztattak, és munkatáborba küldtek ítélet nélkül. Ha az ok után kutatunk, a ref. lelképászorok esetében észrevehető, hogy a II. VH előtt és alatt valamilyen szervezetben résztvevőket „tüntetik ki” a letartóztatással. A cserkészeket, a HÖÖK-tagjait¹, az IKE² vezetőit, az ún. burzsoá-földesúri pártok volt tagjait és vezetőit dolgoztatták a Duna-csatorna építésénél. Sztálin halála szabadság-reményeket gerjesztenek a lakosságban a jelentések szerint, de a román kommunista vezetés, szívósan őrzi rabszolgatartó hatalmát. Ezért kezdik szigorúbban ellenőrzés alá vonni a potenciális ellenséget, és visszanyúlni akár a háború előtti korszakra, bűnösnek nyilvánítva olyan tevékenységeket, amelyek az állítólagos bűntett elkövetésekor nem létező intézmények ellen irányultak. Például László Dezső³ II. bécsi döntés utáni, az erdélyi magyarság önszerveződésére buzdító ténykedését 1952-ben, majd 1957-ben másodszer, „köztársaság-ellenesnek” minősítik, miközben a köztársaságot csak három évvel a háború után kiáltották ki. A „református dosszié” megnyitásának indokaként ilyen megállapításokat találunk:

– Vásárhelyi János⁴ püspök 1940-ben a magyar csapatok kolozsvári bevonulása alkalmából díszbeszédet tartott, amelyben köszönetet mondott Horthy Miklós kormányzónak „és hatalmas szövetségeseinknek, Hitlernek és Mussolininek, akik igaz ügyünkért harcolnak, hogy legyen nekünk is hazánk”. Tavasz Sándor⁵ püspökhelyettesről pedig úgy tudják a „rasszista irányultságú” EMKE⁶ tagja volt. László Dezső kolozsvári esperes ugyanakkor a „Kirly⁷ és Sztoiy fasiszta időszakában” volt képviselő a magyar parlamentben. Ezek után nem nehéz a végkövetkeztetést levonni: „Ennek az egyháznak/vallásnak a vezetői köztudottan faji szemléletű fasiszta elemek. Ezek most beléptek az MNSZ-be, de megmaradtak reakciós-

1 HÖÖK a Hárshegyi Órszervezők Országos Köre rövidítése. Azokat a cserkész-vezetőket fogta össze, akik évente Budapesten, a Hárshegyi Cserkészparkban tartott továbbképzéseken részt vettek.

2 Az erdélyi IKE (Ifjú Keresztyének Egyesülete), az YMCA (Young Men's Christian Association) magyar részlegének, a KIE-nek (Keresztyén Ifjak Egyesülete) folytatásaként, a Trianon utáni Erdélyben, önálló szervezetként való megalakulása, 1921-ben.

3 László Dezső (Sepsiszentgyörgy 1904.07.12–1973.11.15. Kolozsvár) egyházi- és társadalomtudományi író, szerkesztő, az Erdélyi Fialatok és az Ifjú Erdély lapok legjelentősebb munkatársa, 1941–1944 között magyar országgyűlési képviselő, 1940–1957 és 1967–1972 között Kolozsvár-belvárosi református lelkész. 1952.08.15–1954.09.17. között ítélet nélküli letartóztatásban kényszermunkát végez a Duna-Fekete tenger csatornánál. 1957-ben öt évre ítélik az ún. Dobai-perben nyilvános igazgatásért, 1960.11.10-én szabadul.

4 Vásárhelyi János (Maroscsúcs 1888.06.02–1960.12.11. Kolozsvár) Makkai Sándor Magyarországra való távozása után lett erdélyi református püspök, haláláig. *A tanulmányban szereplő azon további személyekről és felelősökről, amelyekről lábjegyzetben ismertetés nem történt, adat fel nem lelhető, illetve beazonosításuk bizonytalan.*

5 Tavasz Sándor (Póka 1888.02.25–1951.12.08. Kolozsvár) filozófiai író, teológiai tanár, 1936-tól haláláig az Erdélyi Református Egyházkerület (a továbbiakban ERE) főjegyzője. Őt tekintik a barthianus teológia erdélyi meghonosítójának.

6 Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület, 1885-ben alapították Kolozsváron.

7 Sztoiy nyilván Sztójay Dömével azonos, de hogy ki lehet az a „Kirly”?

nak.”⁸ A korszak a Magyar Népi Szövetség felszámolásának az ideje, amikor mintha elfelejtették volna, hogy a romániai magyarság képviselőjére igényt tartó szervezet, a kommunisták támogatásával jött létre. Ekkorra fölöslegessé vált, egy év múlva hivatalosan fel is számolják, nem árt ezt a folyamatot ideológiailag is megtámogatni: oda rejtőztek a reakciós elemek, hogy a demokrácia álarcában bomlasszanak.

A református címkézés megtévesztő, viszonylag számos, az unitárius egyházra vonatkozó információt is tartalmaznak a dossziék, és néhányat a magyar evangélikusokról.

A nyolcvanas években hangsúlyozottan, de már az ötvenes években is megfigyelhető, hogy a református problematika keretében az erdélyi magyar irodalmi, közéleti élet egyes szereplőinek állítólagos magyar irredenta-nacionalista „kilengéseit” is itt regisztrálják. A dokumentum-gyűjtemény főleg két szempontból tartalmaz értékes adatokat: a rendszerben nyilvántartottak számszerű adatai; a külföldi és romániai összekapcsolódások megfigyelésének elemzései, értékelései. Jelen dolgozatban kifejezetten csak az első témában megjelenő adatok közlésére szorítkozunk, kiragadva egy-egy jellemző dokumentumot az elnyomás négy évtizedéből, illetve érintőlegesen a külföldi kapcsolatok ellenőrzésének pár aspektusára.

1. Találgatások tárgya, hogy a kommunizmus idején hányan lehettek a gyanúnak nyilvánított polgárok, illetve milyen létszámú ellenőrző-megfigyelő-testület tartotta őket szemmel.

Az 1954. január 8-án kelt „Szintézisben”, többek közt ilyen számszerű adatokat találunk a református problémában feldolgozottakról: „[...] Az 1953-es év elején megjelent beazonosítások nyomán 31 gyanús személyt találtunk a tartomány területén, majd a későbbiekben még 13-at sikerült találni. Úgyszintén 4 gyanús elem aktív ellenőrzése folytán megállapításra került, hogy Tőkés István⁹ és Daróczi Ákos¹⁰ püspökségi tanácsosok, és Csutak Csaba¹¹, Valádi György¹² kolozsvári ref. lelkészek kommentálják a kormány rendelkezéseit, ellenséges megjegyzéseket tesznek, de szervezett tevékenységet nem folytatnak. Jellemző volt az 1953-as időszak az általános elégedetlenség a református lelkészek részéről, a Kultuszminisztérium intézkedése miatt, amikor a bibliaórák tartásának lehetőségét a szombat déltől vasárnap délig terjedő időszakra korlátozták. Egész évben folyamatosan ellenséges tevékenységet folytatott Cseterki János ördögösfüzesi lelkész valamint Porcsalmi József és segítője Balog Béla. 1953-ban letartóztatások nem történtek. [...] Pál Ferenc biztonsági hadnagy.”¹³

8 Arhivele Consiliului National pentru Studierea Actelor Securitatii a továbbiakban ACNSAS D16575/1/6–17

9 Tőkés István (Málnás, 1916.08.08.–) kolozsvári református lelkész, tanácsos, főjegyző, teológiai tanár, a Református Szemle szerkesztője. Román állambiztonsági megítélését, ld. MOLNÁR: Szigorúan ellenőrzött evangélium, II:354–458. (A továbbiakban SZEE).

10 Ilyen nevű személy nincs. Darkó Ákos jogász, püspökségi jogtanácsos, 1949–1958 között a Református Szemle szerkesztője volt. Daróczy Ferenc jogi végzettségű kolozsvári kerületi tanácsos, Vásárhelyi János püspök veje. Az állambiztonsági iratokban kettőjük neve gyakran összekeveredik.

11 Csutak Csaba (Kolozsvár 1920.06.09–1995 Kolozsvár) ref. lelkész, püspöki titkár, tanácsos, főjegyző. Román állambiztonsági megítélését lásd SZEE II.:21–56.

12 Valádi György az ún. Kolozsvár–Magyar utcai templom lelkésze 1945–1978 között. ANTAL ANDRÁS fedőnéven a román állambiztonság ügynök-hálózatához tartozott.

13 ACNSAS FD 16575/1/309 Abban az évben nem, de később mindhárom „renitenst” bebörtönözték. Mindhárom 1958 nyarán kerültek börtönbe. Cseterkit 10 évre ítélték, de 1962-októberében kiengedték. Balog kilenc, Porcsalmi nyolc évet kapott a bethánisták perében, 1964 júniusában közkegyelemmel szabadultak. Az adatok forrása: www.crimelcomunismului.ro, letöltés dátuma: 2012.08.16.

A Vásárhelyi János halálával megürült püspöki szék betöltésének finisében készült, a kolozsvári „információs munka eredményeiről”, a bukaresti ellenőrzés megállapításait tartalmazó dokumentum. Talán nem véletlen az időpont sem, 1962. május 21–24.: egybeesik az egyházkerületi igazgatótanács ülésével, ahol bejelentik az egyetlen lehetséges püspökjelöltet.

Címe: „JELENTÉS a Protestáns egyházak terén Kolozsváron végzett ellenőrzés egyes aspektusait illetően.” Mihuş Avram százados és Hasnaş Alexandru hadnagy, a bukaresti III Igazgatóság tisztjei, az előző intézkedési terv eredményeit ellenőrizték a helyszínen. Hasnaş új ezen a területen, a jelentés egyik megjegyzése szerint. Csak a fontosabb megállapításokat idézem. A külföldi kapcsolatokkal foglalkozó IV. fejezet (külföldi kapcsolatok ellenőrzése) céljaiból gyakorlatilag semmi sem valósult meg. „Számszaki szempontból vizsgálva a beszerzési terv végrehajtását, megállapítható, hogy a protestáns egyházakért felelős Onac Ioan főhadnagy a 25 tervezetből 21 ügynököt és egy rezidentet szervezett be, többségük reményteljes. De a velük folytatott munkában több figyelmet kell fordítani a konkrét irányításra. A Teológiai Intézet jelenlegi 62 hallgatója közül 21 lett beszerelve, a már meglévővel együtt az I–IV. évfolyamokon. A IV. évfolyamon (akiket felszentelnek, és különböző parókiákra kihelyeznek) 32 hallgatóból 15 ügynök. Minthogy a végzősök közül egyesekkel komoly munka folyt, és már adtak anyagot, másokat viszont frissen szerveztek be, követni kell a kihelyezésüket, egyrészt azért, hogy az illetékes tartományok szervei felvegyék velük a kapcsolatot, másrészt hogy a III. Igazgatóság utasítsa a helyi szerveket, hogyan kell dolgozni ezekkel a fiatal ügynökökkel.” „Át kell tekinteni a 18 professzor helyzetét a vallásügyi biztoson keresztül is, mert a következő tanévben csak 35–40 hallgatóra számítanak. Ezt alátámasztja a professzorok működésének szabályzata, amely a professzorok létszámát a hallgatók létszámához kapcsolja.” „Ami a protestáns egyházak vezetőségébe való hálózati behatolást illeti érezhető fejlődés tapasztalható, abban az értelemben, hogy ezeknek az egyházaknak a vezetőségében értékes ügynökök vannak. Példaként lehet felhozni a következő ügynököket: RADU IOAN¹⁴, ADALBERT¹⁵, ALEXA¹⁶, JANOS¹⁷, BALOG MÁRTON¹⁸ és mások, akiknek a segítségével megítélésünk szerint uralni tudjuk nagy mértékben az információs helyzetet ezekben az egyházakban.” „Ami Tőkés és Daróczi eltávolítását illeti az egyház éléről, úgyszintén az egyházban lévő ügynökök befolyását kell felhasználni, mindenekelett VASILESCU-t¹⁹, illetve a VÁ meghatalmazottját. Helyettük HUNYADI, BUZAS LASZLÓ és más megfelelő ügynököt kell promoválni.” (*A Buzás Lászlót lehúzták, ugyanis ő rejtőzik a HUNYADI*

14 Azonos Rapp Károly kolozsvári evangélikus lelkésszel, teológiai rektorral.

15 Azonos Kovács Lajos unitárius püspökkel.

16 Azonos Sebe Ferenc unitárius püspöki tanácsossal.

17 Azonos Kassay Géza kolozsvári ref. lelkész-esperessel.

18 Azonos Csutak Csaba, akkor Kolozsvár-belvárosi lelkésszel.

19 Azonos Martonossy György dévai vállalati jogással, a ref. egyház főgondnokával.

fedőnév mögött.) „A műveletek nagy számára (12) és a megnyitott dossziék fontossága miatt a III. Igazgatóság közvetlen ellenőrzése alá kell vonni a Kiss Elek²⁰, Argay György²¹ és Csifó Nagy László ügyét²².”²³

Az elnyomó szerv működésének arányairól ad betekintést, egy keltezetlen, de a szövegösszefüggésből 1972-re datálható irat.

„ÁLLAMBIZTONSÁGI TANÁCS Kolozs Megye I. Ügyosztály 4. Iroda. FELJEGYZÉS az iroda tisztjei által kiszolgált informatív-operatív helyzetről. Az iroda 4 tisztje feldolgozza a 4 püspökséget²⁴, a Kolozsvári Egyetemi fokú Protestáns Teológiai Intézetet, a hetednapos adventistákat, a baptista közösséget, az evangéliumi keresztyéneket, a pünkösdistákat, azokat az elemeket, akik a görög-katolikus egyház tagjai voltak, valamint igen nagyszámú jehovistát. Úgyszintén Kolozsvár területén sok olyan személy van, akik a betiltott Oastea Domnului nevű egyesület tagja volt²⁵, vagy most is az, illetve a reform-adventistákhoz és a betiltott Hetednapos apostoli egyházhoz tartoznak. A 4 püspökség és egyes szekták kolozsvári központja miatt könnyebb a kapcsolattartás ezek vezetésével, illetve a külfölddel. Külföldiek által különösen látogatottak a protestáns központok és a teológia, illetve egyéb vallási csoportosulások:

Elemek száma a munkabázisban	155
Általános nyilvántartóban szereplők	488
Információs Nyomozati Dosszié	10
Informátorok	55
Kollaboránsok	5
Találkaházak	12
Büntetőügyi Nyomozati Dosszié amely vádemeléssel lezárult 1970-ben	2
-/- -/- -/- -/- -/- -/- 1971-ben	2
Hány munkában használnak technikai eszközöket jelenleg	4
Megrovások 1971-ben	10
Külföldi utakon használt informátorok 1970/71	6
Ketten kétszer mentek ki, tehát összesen 8 alkalom ²⁶	

20 Kiss Elek (Medesér, 1888.03.28–1971.12.07. Kolozsvár) unitárius lelkész, teológiai tanár, 1946-tól haláláig unitárius püspök.

21 Argay György (Korpona, 1893.04.10–1974.10.24., Kolozsvár) erdélyi magyar evangélikus püspök, 1941-től haláláig.

22 Csifó Nagy László (1906.08.30–1963.09.12. Déva) unitárius lelkész, püspöki titkár, a II. Bécsi Döntés után az újra megnyílt kolozsvári magyar egyetem angol nyelvű előadója. A Dávid Ferenc emlékünnepe szervezése közben halt meg. Forrás: *panteon.unitarius-halo.net*, letöltés dátuma: 2012.08.16.

23 ACNSAS FD 16575/1/ 404–407. Mihuj Avram bukaresti százados Nagy Gyula, akkor még nagyszebeni esperes, későbbi püspök szervezésében jeleskedett, miközben főnöke, Kasza István alezredes többször is bírálja, mert nem foglalkozik megfelelően a szervezett fontos ügynökekkel. Hasnaş Alexandru hadnagy az akkor bukaresti lelkész, Székely Károly, ügynöki fedőnéven TISZA tartótisztje volt. Onac Ioan az ötvenes évek elejétől a hetvenes évek végéig felelt a kolozsvári vallási ügyekért.

24 Más iratokból kiviláglik, hogy a román ortodox, magyar református, unitárius és evangélikus püspökség az a bizonyos négy.

25 Az Oastea Domnului (Az Úr serege) ébredési mozgalom a román ortodox egyházban, 1923-as megalapítását Ioan Trifa ortodox lelkésznek tulajdonítják. 1948-ban mind az ortodox egyház zsinata, mind az állam betiltotta, a tiltást tudomásul nem vevő tagokat bebörtönözték. 1990-ben rehabilitálták, jelenleg egyházi egyesületként Nagyszeben központtal működik. Forrás: *ro.wikipedia.org*, letöltés dátuma: 2012.08.16.

26 ACNSAS FD 16575/1/319–325.

Úgy tűnik, a statisztika Kolozsvárra vonatkozik, és nem tartalmazza a megye területén lévő városok (Torda, Aranyosgyéres, Dés, Szamosújvár, Bánffyhyunad) vallásügyekkel is foglalkozó tisztjeinek számát, így a hozzájuk rendelt hálózatot sem. Hogy az idézett számok az összlakosságra kivetítve soknak, vagy kevésnek tekinthetők-e, így igen nehéz eldönteni.²⁷ Későbbi adatokkal összevetve azonban feltételezhető, hogy az ellenőrzöttség foka viszonylag csekély: az állambiztonság intézménye az 1968-as megújítást követő átszervezések, áthelyezések, tartalékba helyezések miatt még nem stabilizálódhatott.

1984. 10. 15-én keletkezett az a dokumentum, amely az ellenőrzöttség eszkalációját bizonyítja és azt, hogy a protestáns tematika keveredik a nacionalista-irredenta tematikával. Az öt részre tagolt dolgozat fényt vet a korabeli „biztonsági munka” módszereire, belső feszültségeire is. Az előző dokumentummal szemben világos, hogy az egész megyére vonatkozik. Az irat piszkozat, amin különböző megjegyzések, beszúrások, lehúzások, átjavítások szerepelnek. *Ezeket dőlt betűvel jelöltem. [Az általam a dokumentumhoz fűzött megjegyzéseket kapcsos zárójelben, dőlten, illetve csillagozva közlöm.] Az eredetiben áthúzott szövegrészt ugyanígy áthúzva közlöm,* ezzel rálátást biztosítva egy hivatalos állambiztonsági szöveg genezisére. Az informátorok és célszemélyek fedőneveinek egy részét nem sikerült beazonosítani, néhány a dokumentumokban szereplő személyiségről pedig, nem találtam életrajzi adatokat.

„Belügyminisztérium Kolozs Megyei Felügyelősége

Belügyminisztérium Állambiztonsági Államtitkárság I. Igazgatóság II. Ügyosztályának Bukarest.

Válaszul a D/0073249/1984.09.21. sz. parancsokra jelentjük a következőket: (*In-entől*) (*A szóbeli magyarázat mellett, az első mondatot egy keresztbe húzott vonallal elválasztották a folytatástól, következésképpen a végső megfogalmazásban a parancsra való hivatkozást elhagyták.*)

– Az »irredenták-nacionalisták« problematika terén az információs-operatív munka az 1984-es évben, az 1980. 11. 01-i intézkedési tervben szereplő tárgyakban és feladatoknak, valamint a kiegészítő feljegyzéseknek megfelelően történt, szem előtt tartva a minisztérium ellenőrző testületének 1983 decemberében megfogalmazott konklúzióit és Iulian Vlad²⁸ vezérezredes elvtársnak, az 1983-as biztonsági munkát kiértékelő gyűlésén adott parancsait. Következésképpen a problémára vonatkozó tevékenység támadóbb jellegű lett, elsőbbséget biztosítva azon objektumok, helyek, és médiumok hatékony ellenőrzésének fokozására, ahol nacionalista-irredenta tevékenység és megnyilatkozás keletkezhet, illetve ahol a magyarok tömegesen koncentrálódhatnak. [...] Ugyanakkor szervezési megoldásokkal biztosítva lett az ügyosztály profiljának megfelelő tiszték arányosabb terhelése.

²⁷ Kolozsvár lakossága 1966-ban 185.663, 1977-ben 262 856 volt a hivatalos népszámlálás adatai szerint, ha a külföldöket megfelezzük, 1972-ben durván 225 000 lakossal kell számolni. Ld. *varga.adatbank.transindex.ro*, letöltés dátuma: 2012.08.14. Minthogy a romániai társadalom a kommunizmusban is a legszűkebb pártvezetést leszámítva valamilyen felekezethez tartóznak tekintette magát, a munkabázisban levőket nyugodtan lehet arányítani az összlakossághoz.

²⁸ Iulian Vlad (1931.02.23–) román belügyi tiszt, 1977–1989 között különböző funkciókban és rangokban a román kommunista állambiztonság egyik, majd az utolsó két évben legfelső vezetője. Az 1989. decemberi fordulatot követően 25 év börtönrre ítélik, amiből 4 év után szabadul. Forrás: *ro.wikipedia.org*, letöltés dátuma: 2012.08.14.

I. Munka az információs hálózattal.

Az év eleji elemzés alapján megállapítást nyert, hogy hány informátort kell a közeli és távolabbi jövőben beszervezni a két belső információs ügyosztály, a gazdasági elhárítás, a kémelhárítás, a 0110-es Katonai Egység (az ügyosztályok) minden részlegét és problematikáját kiszolgáló tisztek számára, valamint a municípiumok és városok alegységeinek tisztjei részéről, és a községi milíciákat kiszolgálók számára, ezeknek a részlegeknek és problematikáknak a hálózati lefedésére. Következésképpen a jelentés vonatkozó időszakában a problémára profilált ügyosztály beszervezett 52 informátort, 10 kollaboránst, 5 találkaház-gazdát, és engedélyt szerzett 5 RKP²⁹ tag használatára. Ezen kívül az I/A, II, III, 0110 Katonai Egység [**a továbbiakban KE*] és a területi alegységek még 32 személyt sikerült bevonjanak az együttműködésbe. Ezzel párhuzamosan 23 informátort, 5 kollaboránst, és 2 találkaház-gazdát zártunk ki a hálózathoz, mint nem megfelelőt. Ugyanakkor 31 forrás át lett adva más egységeknek, többségük felsőfokú végzettséggel rendelkezik, mivel tanulmányaik befejezése után más erdélyi helységekre kerültek. [**A margóra azt írták: „nem kell számokkal kiírni!!!”*] Az elmúlt év hasonló időszakával összehasonlítva az információs hálózat 7%-kal növekedett, így jelenleg a problémára profilált ügyosztályok 771 forrással rendelkeznek, amiből 565 informátor (469 városi, 126 falusi), 47 kollaboráns (42 városi, 5 falusi), 63 forrás RKP tag, 97 találkaház-gazda, ami azt jelenti, hogy egy tiszt tartásában átlag 70 forrás van. [**Ez azt jelenti, hogy 11 tisztről van szó, amúgy a számokat összeadva 772 jön ki.*] [...] Abból a megállapításból kiindulva, hogy az elmúlt esztendőben a nacionalista tevékenységekben nagy számban vettek részt, főleg fiatalok, illetve jellemzően falusiak, a jelzett periódusban beszervezettek 65%-a fiatal (jövendő értelmiségiek, egyetemisták, tanulók), akik előtt perspektíva áll, az érvényesülés kapuit döngetik, illetve mások (ifjúmunkások, ingázók, parasztok), akik felgöngyölített környezetből származnak, rendszerint az ügyek lezárásakor lettek beszervezve, és a Szekuritáté szerveitől függőségbe kényszerültek. [...] Az Intézkedési terv szellemében nagyobb hangsúlyt fektettünk az információs hálózat román állam iránti őszinteségének és lojalitásának az ellenőrzésére, amelyre az információs-operatív munka széles skálán mozgó módszereit használtuk. Így például a hálózat 35%-át, főleg az értelmiségieket a rendelkezésünkre álló speciális eszközökkel ellenőriztük. A Iulian Vlad vezérezredes elvtárs által, a kiértékelő gyűlésen adott parancsoknak megfelelően, nagy hangsúlyt fektettünk a hálózat azon tagjainak nevelésére és kiképzésére, akik a nacionalista csúcselemek mellé lettek rendelve, nehogy a hatásuk alá kerüljenek. Az év eleje óta 27 forrás volt hivatalos kiküldetésben vagy turistaként külföldön, egyesek közülük információs feladatokat kaptak (az I. Igazgatóság és a 0544 KE irányítása és ellenőrzése alatt), mások kontrainformációs kiképzést kaptak elmenetelük előtt.

29 Román Kommunista Párt. A párt tagjai, mivel elvben tagságuk amúgy is kötelezte őket a kommunizmussal össze nem egyeztethető állampolgári viselkedés jelentésére, különleges státusban voltak. A politikai rendőrség csak a megyei, vagy központi pártvezetés engedélyével vonhatta megfigyelés alá, vagy használhatta ügynökként a párttagot. Ugyanakkor a párt, jelenlegi tudomásunk szerint egyszer sem tagadta meg a politikai rendőrség ilyen irányú kérését.

[...] Ezzel kapcsolatban kiemeljük ÜRMÖSI³⁰ és SCRIPTOLOGUL³¹ források adatait (mindketten az unitárius egyház csúcsvezetéséhez tartoznak), amelyeket az egyház Japánban tartott világgyűlésén szereztek be.³² Mint ahogy aláhúzzuk PAUL és PRODAN³³ informátorok adatait, amelyeket a Lutheránus Világszövetség MNK-beli kongresszusán szereztek, ahol meghívottként voltak jelen. Úgyszintén figyelemre méltóak LIVIU forrás adatai, amelyek Tamás Gáspár Miklós³⁴ tevékenységére vonatkoznak³⁵ Hasonlóképpen PUSZTAI ZOLTÁN informátor a budapesti műszaki egyetemen ténykedő ellenséges nacionalista-irredenta diákcsoport törekvéseiről hozott hírt.³⁶ Jelenleg az NSZK-ban tartózkodnak, az ottani református szövetség meghívására BIBLIOTECARUL³⁷ és DRAGAN³⁸ források (mindketten a református egyház csúcsvezetéséhez tartoznak), akikre a DIALOG műveletből következő feladatokat bízunk. Folyó év végéig még 8 forrás fog külföldre utazni. [...]

*Minden adatról jelentés készült az I. Igazgatóság számára, ugyanakkor egy bővebb tanulmány is, amelyet frissen küldtünk a központba. Az ezen a téren elért jó eredményekért elismerés illeti Ungvari Iosif alezredest, Rus Valer századost, [*kiolvashatatlan nevű őrnagyot], Tripon Teofil századost. [*Utóbbi két mondatot kézzel írták a margóra azzal a meghagyással, hogy ide kell beszúrni a szövegbe.]* Az elért eredmények ellenére nem tudtunk megfelelő mértékben behatolni az USA, NSZK, Ausztria és Svájc magyar emigrációs csoportjaiba, **épp ezért ez jövőbeli törekvéseink részét fogja képezni. Ami annak is tulajdonítható, hogy nem minden tiszt foglalkozott eléggé és nem mutatott érdeklődést ebben az irányban.** [*Utóbbi mondatot szűrték be a lehúzott helyett.] Szintén a hivatkozott periódusban kiválogattunk és közbeiktattunk 72 forrást, 213 megyénkbe érkezett külföldi esetében. Úgyszintén 121 forrás ment kiszállásra különböző helységekre és megyékre, különösen a nyári időszakban, amelynek nyomán 76 információ képződött. Ezeket elküldtük az érintett központi és területi egységekhez kiaknázás végett. Ide tartozik, hogy 6 információt küldtünk meghagyásokkal a PACHETUL [*Csomag] műveletben Kovászna és Hargita megyékbe.

II. Együttműködés a T, S, F ügyszállyokkal.

*[*A római II. kijavítva IV-re, a margóra írva: A 12. oldalra beszúrni. Tehát az eredeti szöveg második része, a végleges jelentés negyedik fejezete lett.]* A szükséges adatok megszerzése érdekében a hálózati mellett, az információs munka más módszerei is be lettek vonva.

30 Azonos Erdő János unitárius teológiai tanárral, rektorral, aki 1972-től főjegyző, a forradalom után püspök.

31 Azonos Kovács Lajos unitárius püspökkel.

32 SCRIPTOLOGUL-t beválasztották az unitárius világszervezet végrehajtó bizottságába a jelzett kongresszuson.

33 PAUL kiléte feltáratlan, PRODAN azonos Lengyel Lóránd evangélikus teológiai tanárral.

34 Tamás Gáspár Miklós (Kolozsvár, 1948.11.28–) 1981 óta Romániából eltávozott magyar filozófus, politikus, köztudós. A magyarországi Szabad Demokraták Szövetsége nevű, azóta megszűnt párt egyik alapítója. 2010-től a Zöld Baloldal nevű párt elnöke. Forrás: hu.wikipedia.org LIVIU minddeddig beazonosítatlan.

35 Lásd a 102/R.V. jelentésünket

36 Lásd a 102/R.V./0016860/1984.05.26. sz. jelentésünket. [*Ez az iktatási adat ceruzával utólag lett beírva.] PUSZTAI ZOLTÁN beazonosítatlan.

37 Azonos Gálfy Zoltán kolozsvári ref. teológiai tanárral.

38 Azonos Tunyogi Csapó Gyula kolozsvári jogással, ref. egyházkerületi főgondnokkal.

a) Megnőtt a speciális eszközök igénybevételével szerzett adatok mennyisége és minősége (2500 fölött), részben a meglévő telepek jobb kihasználásával, illetve áthelyezésekkel a fontosabb vagy új helyszínekre. Kiemeljük a következő objektumok feldolgozásakor keletkezett adatok mennyiségét és minőségét: SABAU³⁹, KÁROLY⁴⁰, GOGA⁴¹, SIMIONESCU⁴², KELEMEN⁴³, CSABA, VASILE⁴⁴, PROFESORUL⁴⁵. Megjegyezzük, hogy folyó évben lettek komplex speciális eszközök telepítve BÉLA, KORDOS és ALY objektumokhoz, akik nacionalista csúcselemeknek számítanak. Nem sikerült még speciális eszközöket telepíteni FOLCLORISTUL és IANCU objektumokhoz, noha az operatív helyzet szükségessé tenné, a jövőben erre tekintettel kell lennünk.

b) Az S ügyosztály 4000 profilba vágó információval szolgált. Ehhez hozzáadódik a bukaresti 0647 KE által szolgáltatott 450 információ. *Megjegyzendő ezek közül a kolozsvári 3-as matematika-fizika líceum két diákcsoportjára vonatkozó anyag, akik nacionalista tevékenységet folytattak. A 14 tanulót érintő ügyet dokumentáltuk és lezártuk azzal, hogy átadtuk a helyi KISZ⁴⁶ szervezetnek, amely megtárgyalta ügyüket.*⁴⁷ Az S ügyosztály nagy mennyiségű információt szolgáltatott a fiktív házasság útján emigrálások, öregdiák találkozók szervezése, szökési vagy külföldön maradási kísérletek, nem megfelelő külföldi anyagok bejuttatása, megfigyelt személyek gyanús találkozásai és mozgása, stb. terén. Eddig nem ismert új jelzések nyomán az S ügyosztálynak köszönhetően 51 elem került feldolgozásra (2 INYD, 49 IF keretében)⁴⁸ [...] úgyszintén két ellenséges jellegű íromány szerzőjére derült fény. [*A dőlt betűs részeket bekeretezték és mellé írták NU, azaz NEM, tehát a végleges szövegbe nem került be.]

c) Az információs szerv igénylésére 37 esetben történt követés. Ez hozzájárult bizonyos információk és informátorok ellenőrzéséhez, feldolgozott elemek, köztük külföldiek tevékenységének megismeréséhez, meglátogatott személyek beazonosításához. *A követés különösen jó eredményekkel zárult a SABAU objektumnak és kapcsolatainak, a KÁROLY, CALATORUL⁴⁹ feldolgozásában, valamint külföldiek*

39 Szócs Géza költő fedőneve célszemélyként.

40 Kányádi Sándor fedőneve célszemélyként.

41 Gáll Ernő filozófus, szerkesztő fedőneve célszemélyként.

42 Bustya Endre (1927–1996) erdélyi irodalomtörténész fedőneve célszemélyként. Bustya 1950-es letartóztatásától kezdve hol megfigyelt és üldözött volt, hol megfigyelő. Utóbbi esetben JÁSZAI, SZABÓ KÁROLY, LAZARESCU fedőneveket viselte. Érdekes, hogy a Jászai fedőnevet írói álnévként is használta.

43 A korszakban több KELEMEN fedőnevű informátort is nyilvántartott a politikai rendőrség Kolozsváron, hogy itt melyikről van szó, nem világos.

44 Tőkés László akkor éppen munkanélküli lelkész fedőneve célszemélyként.

45 Tőkés István nyugalmazott teológiai tanár, főjegyző fedőneve célszemélyként.

46 Kommunista Ifjak Szövetsége

47 Lásd a 102/N.G./0016920/1984.07.25. sz. jelentést [*A jelentésben használt eredeti hivatkozás és lábjegyzet tartalma mindezedidáig nem kutatott.]

48 INYD az Információs Nyomozati Dosszié rövidítése, román eredetiben Dosar de Urmărire Informativă. IF az Információs Felügyelet rövidítése, román eredetiben Supraveghere Informativă, teljes nevén Általános Információs Felügyelet (ÁIF). Előbbi 6 hónaptól meghatározatlan ideig is meghosszabbítható információs ellenőrzést tett lehetővé, utóbbit elvileg egy hónap alatt le kellett volna zárni, de ezt a szabályt csak ritkán tartották be.

49 Király Károlynak a RKP KB volt tagjának a fedőneve célszemélyként.

esetében, mint Nagy Csaba⁵⁰ és Nagy Klára Svájcból és Vezér Erzsébet⁵¹ az MNK-ból, [*mint fent].

III. A munkabázis dinamikája és felügyelete

[*A fejezetszám átjavítva római II-re] [...] Az információs operatív munka fokozása, nagyobb tömegű információ szerzése nyomán 214 elem került be a munkabázisba (54 INYD, 160 ÁIF keretében). Ezzel párhuzamosan 34 INYD le lett zárva, és 94 elemet kivettünk az információs felügyelet alól, ezzel biztosítva a munkabázis aktív dinamikáját, amely 9%-kal nőtt az előző év hasonló időszakához képest. Jelenleg 1119 elem tartozik a munkabázisba, amelyből 228 információs nyomozati dosszié, 891 információs felügyelet keretében kerül feldolgozásra. [...] A vezetőségi szinten megejtett időszakos elemzések, amelyek azt vizsgálták, hogy Intézkedési terv szellemében folyik-e az információs-operatív munka, bizonyos hiányosságokat is felfedtek: Megállapítást nyert, hogy bizonyos bel- és külföldi elemek nacionalista ténykedését nem fedeztük fel időben. Így bizonyos információk az események megtörténte után jutottak el hozzánk. Nem lett felfedezve hasznos időn belül bizonyos külföldiek kapcsolatteremtési kísérlete SBAU-val, GOGA-val, BARTHA-val, KÁROLY-al és SIMIONESCU-val [...]

IV. Megelőző intézkedések

[*A fejezetszám átjavítva római III-ra.] [...] Folyó év kezdetéről 835 megelőző intézkedés történt, ebből 611 az ügyre profilált ügyosztály részéről. A megelőzésbe bekapcsolódtak, munkaközösségek, nevelési intézmények, KISZ [...] legtöbb helyen a nacionalista irredentizmust elutasító atmoszférát teremtve. A jelzett időszakban 118 személyből álló 29 káros környezetet sikerült kezdetleges stádiumban felszámolni, többségük fiatalok. 245 megrovás történt egyénileg vagy közösségben; 38 esetben volt pozitív befolyásolás, 41 esetben utasították el olyan személyek útlevelekérését, akikről kiderült, nem akarnak visszatérni. Nyilvános tárgyalásra bocsátottunk 3 elemet, 48 személy ügyét pedig, munkaközösségük nyilvánossága előtt vitattuk meg. 97 eset a KISZ, illetve a különböző nevelési intézmények tudomására lett hozva, így helyre lettek hozva azok a helyzetek, amelyek ellenséges tevékenységet gerjeszthettek volna. 102 személy kontrainformációs feldolgozást kapott külföldi utazása előtt, 73 esetben ellenőrzött adatok alapján a párszerveket értesítettük, hogy megfelelő intézkedések történjenek. [...] 180 esetben (például) megrovásban részesítettünk INYD-ben és ÁIF-ben feldolgozott személyeket, ami az összes intézkedés 75%-a. A jelentősebb megoldott ügyek közül meg kell említeni a VASILE esetét (Désen volt református lelkész, részt vett az Ellenpontok broszura szerkesztésében, SBAU legfontosabb kapcsolata), valamint az apját a PROFESSORUL ügyét (a kolozsvári egyházkerület volt főjegyzője, a Református Szemle volt főszerkesztője), akik kombinatív műveletek következményeként meg lettek fosztva tisztségüktől, így elhárítva a református hívekre, különösen az ifjúságra gyakorolt nacionalis-

50 Nagy Csaba Svájcban letelepedett magyar műszaki szakember, a Magyar Mérnökök és Építészek Svájci Egyesületének egyik újrászervezője 1976-ban. Forrás: www.mmese.ch, letöltés dátuma: 2012.08.14.

51 Vezér Erzsébet (Budapest 1915.01.23–2003.07.05. Budapest) magyar irodalomtörténész. Ady-kutatóként gyakran járt Erdélyben. Forrás: hu.wikipedia.org, letöltés dátuma: 2012.08.14.

ta befolyást. Ugyanilyen eljárás folyt a Korunk volt főszerkesztője GRECU⁵² ellen, a filozófiai fakultás volt docense TOMA ellen és a történelem fakultás docense INCZE ellen, akiket tisztségüktől megfosztottak és nyugdíjaztak. [...] Azon külföldiek közül, akik adatokat gyűjtöttek és a hazaiakat lázították kiemelkednek: Lengyel Zsolt⁵³ NSZK, Nagy Csaba, Nagy Klára és Oblatka András⁵⁴ Svájc, May Matthew Anglia, Mózsi Ferenc⁵⁵ és Verdery Katherine USA⁵⁶, Vezér Erzsébet, Vekerdi József⁵⁷ és Batizi Sándor⁵⁸ Helgából. [...] 6 külföldi személy felkerült a nemkívánatos személyek listájára, 3-an megrovást kaptak az útlevelesztály fedésében. 37 személyt pozitív befolyásolásnak és információs kiaknázásnak vetettünk alá a hálózaton keresztül, 31-ről jelzést küldtünk a 0200 KE-nek, hogy se ki ne vihessenek, se be ne hozhassanak nemkívánatos anyagot. Már megvan az engedély újabb 17 személy megrovására, amennyiben újból hazánkba érkeznek. 31 esetben a központi és más megyék szerveivel, illetve különböző alegységekkel karöltve folyt az intézkedés.

V. Az 1984-es év tevékenységének konklúziói, amelyekre támaszkodni lehet a jövőben.

Az eddig elért adatok alapján megállapítható, hogy továbbra is konfrontálódunk kell a nacionalista-irredenta tevékenység fokozódásával nemcsak megyénk, hanem kapcsolódóan más megyék területén is, ami a külföldi kémszervezetek, reakciós körök és csoportok erősödő ellenséges tevékenységének eredménye, amelyek a Román Szocialista Köztársaság függetlensége, szuverenitása és területi egysége ellen irányulnak. [...] Így Pazdral Nuel, az USA bukaresti nagykövetségének politikai titkára, közismert CIA ügynök, ebben az évben kétszer is járt Kolozsváron. A magyar nemzetiség iránti egyre fokozódó érdeklődése mellett fellépett a református püspökségen két holland doktorandusz romániai befogadása érdekében. Nemrég ellenőrzött adatokból kiderült, hogy az IREX ösztöndíjjal 10 hónapra országunkba érkezett Verdery Katherine, aki szociológiai kutatást végez annak megállapítására, hogy miképpen tükröződik a nemzeti történelem a román nép nemzeti öntudatában, rövidebb megérkezése után találkozott Pazdral Nuel-lel, és olyan szociálpolitikai adatok iránt érdeklődik, amelyeket aztán eltorzítva és ellensége-

52 Minden jel szerint Gáll Ernőről (1917–2000) van szó, aki 1984/9-ik számig volt a kolozsvári Korunk főszerkesztője. (Romániai Magyar Irodalmi Lexikon nyomán). Ugyanakkor hasonló kontextusban minden más helyen egy GOGA fedőnevű célszemélyt emlegetnek, valószínű tehát, hogy a GRECU fedőnév téves.

53 Feltehetően az erdélyi származású K. Lengyel Zsoltról van szó (Kolozsvár, 1960.11.23–), aki 14 éves korától Németországban élt, Délkelet-Európa történelmével és irodalmával foglalkozott, és valószínűleg visszajárt Erdélybe. Forrás: *lengyel.adatbank.transindex.ro*, letöltés dátuma: 2012.08.14.

54 Oblatka Sándor a már említett svájci magyar műszakiak egyesületének (MMESE), jelenleg is vezetője. Forrás: *www.mmese.ch*, letöltés dátuma: 2012.08.14.

55 Mózsi Ferenc költő, Sánta Ferenc író fia, felesége Mózsi Ágnes nevét vette fel, (Budapest, 1947.01.04–2007.11.06. Budapest) 1970–2005 között külföldön élt, előbb Belgiumban, majd az USA-ban. Forrás: *hu.wikipedia.org* és *www.irodalmijelen.hu*, letöltés dátuma: 2012.08.14.

56 Verdery Katherine jelenleg a City University of New York tanára, antropológus, Kelet-Európa szakértő. Nem 10 hónapig, hanem 1973-tól 1987-ig kutatott IREX ösztöndíjjal Romániában, 1984-ben valóban épp újabb kutatási periódusát töltötte Romániában. Forrás: *kverdery.net*, letöltés dátuma: 2012.08.14.

57 Vekerdy József (Debrecen, 1927.08.07.–) nyelvész, romológus, műfordító, az OSZK munkatársa. Forrás: *hu.wikipedia.org*, letöltés dátuma: 2012.08.14.

58 Valószínű Batizi Sándor gödöllői vívó-mesteredzőről van szó.

sen magyarul. A megismert adatok előrevetítik, hogy megállapításait országunk elleni ellenséges cselekményekre fogja használni. Találkozott a történeti fakultás docensével, CSABA-val, a vele folytatott beszélgetést teljes egészében ellenőriztük speciális eszközökkel. Azt tervezi, hogy más értelmiségekkel is találkozni szeretne. Nemrég egységünk III. ügyosztálya, akivel gyümölcsözően együttműködtünk, javaslatot terjesztett elő az amerikai nő kiutasítására. [svájci emigráció és a HEKS tevékenysége, ismételve] Tanulságos SABA felbujtása Bollobás Enikő⁵⁹ által, aki Read John Charles és May Matthew angol állampolgárokon keresztül akart vele kapcsolatba lépni, illetve meg akarta hívni a göttingeni egyetemre az NSZK-beli emigránsnal, Pór Péterrel⁶⁰. Hasonlóképpen az USA-beli Mózsi Ferenc, mintegy paravánként használva HELGA⁶¹-beli nővérét, megpróbált kapcsolatba lépni SABA-val, hogy külföldre csempéssze kéziratait. A fenti kontextusba épül a Debreceni Református Kollégium törekvése, hogy a reakciós emigráció hatására belföldieket akar nacionalizmusra befolyásolni, és az erdélyi református egyházat ellenőrzése alá vonni. Ez a KÁLMÁN ügy dokumentálásából és lezárásából leszűrt tapasztalat, amelyben 22 kolozsvári teológus és más egyetemista volt érintve, akik külföldi hatásra, a törvényes kereteken kívüli, nacionalista–irredenta alapon folytattak vallásos tevékenységet. *A lezárás alkalmával 11-en részesültek megrovásban, 7-en figyelmeztetést kaptak, 4 ügyet átadtunk a KISZ-nek más nevelési intézkedések kíséretében.* [**A dönt betűs mondat mellé a margóra oda írták: NU vagyis NEM, tehát a végleges jelentésből kihagyták.*] [...] Varga József magyar állampolgár postán küldte el az István a király c. lemezt, nacionalista-irredenta propagandaanyaggal együtt Varga Katalin műszaki egyetemistának, aki lemásolta hangkazettára és 15 személynek átadta, ezzel nacionalista hangulatot keltve. A kazettákat elkoboztuk és mindenkit egyénileg megrovásban részesítettünk. [...] Ebben az évben is találkozni lehetett azzal, hogy bizonyos személyek bátorítják hazai fiatalok végleges kitelepülését fiktív házasságok révén. [...] Ebbe a tevékenységbe egyes budapesti kiadványok is bekapcsolódtak, apróhirdetéseikben közölve azok önéletrajzát, akik így akarnak végleg távozni hazánkból. Csak ebben az évben 270 Kolozs megyei fiatalot azonosítottunk, akik ilyen apróhirdetést adtak fel [...] F.é. júniusában PUSZTAI ZOLTÁN informátor is hasonló adatokkal szolgált, akit néhány HELGA-beli fiatal mellé rendeltünk. Németh Gyula, Tiszai István és Márthy Endre budapesti egyetemisták súlyos rágalomokkal illették a román állam emberjogi és nemzetiségi politikáját, illetve kijelentették, hogy ezután gyakrabban fognak Romániába jönni, hogy közvetítsenek fiktív házasságok létrejöttében. A jelzett periódusban olyan információk érkeztek HELGA-ból, miszerint bizonyos magyar értelmiségiek elégedetlenek voltak azzal, hogy a román hatóságok nem engedélyezték a Kós Károly és Körösi Csoma Sándor emlékünnepek nagy pompával való megtartását. [...] Ebben az évben szembe kellett néznünk a Kolozsvárra akkreditált új HELGA-beli főkonzul-

59 Bollobás Enikő (Budapest, 1952.06.19. – irodalomtörténész, műfordító, a budapesti ELTE Amerikanisztikai tanszékének jelenlegi vezetője. Forrás: hu.wikipedia.org, letöltés dátuma: 2012.08.14.

60 Pór Péter (Clermont-Ferrand 1940–) Franciaországban élő magyar irodalomtörténész, 1979-ben emigrált Magyarországról az akkori NSZK-ba.

61 HELGA a Magyar Népköztársaság fedőneve a román állambiztonsági iratokban. Megjegyzendő, hogy a többi „népi demokratikus” állam nem kapott fedőnevet.

nak és helyettesének aktivizálódásával. (A főkonzul Hargita megyéből származik, ugyanabból a faluból, amelyben született KÁROLY objektum is.⁶²) Érkezésük nagy elégedettséget szült a csúcs-nacionalisták soraiban. Alig érkeztek meg, máris részt vettek a magyar szellemiséget propagáló helyi kulturális rendezvényeken. Előzetes bejelentés nélkül látogatták meg KÁROLY, BARTHA és GOGA célszemélyeket, beszélgetésük témája pedig, a magyar nemzetiség romániai életének számos aspektusa. Az adataink azt bizonyítják, hogy egyre szélesebb körben kerülünk szembe magyar irredenta-nacionalista alapon történő megnyilatkozásokkal, ami külső behatásnak tulajdonítható, különösen értelmiségi, középiskolai és egyetemi fiatalok körében. Ezt bizonyítja a 29 beazonosított és szétzúzott szervezkedés, valamint 6 folyamatban lévő és lezáráshoz közeledő ügy. [...] *A nacionalista csúcselemek esetében továbbra is szembekerülünk a memorandum-szerkesztéssel, gyakran protestáló felhangokkal. Így járt el KÁROLY és GOGA, akik személyes sérelmeiktől indítva, írásban kérték lemondásuk indoklását az illetékes szervektől, amivel igen rossz hangulatot alakítottak ki. Nemrég derült ki, ellenőrzött adatok állnak rendelkezésünkre, hogy BARTHA⁶³ átfogó memorandumot kíván intézni a RKP XIII. Kongresszusához a magyarság sérelmeiről. A memorandum szerkesztésébe Jenei Dezső⁶⁴ és Bodor András⁶⁵ is be akarja vonni (mindketten nyugdíjasok), majd ugyanilyen státusban levőkkel alá akarják írni, hogy a még tisztségben levőket ne érhesse bántódás. [*A margóra írva NU=NEM, vagyis ez sem került be a végleges jelentésbe.] [...] Az előadóművészet terén kiderült, hogy egyesek olyan darabokat akarnak becsempészni a színházi repertóriumba, amelyek nacionalista hangulatot kelthetnek a nézőközönség körében. Ilyenek a „Regele pompos”, „Nostalgia”, „Nevinovatul”, „Pasarea Latratoare” (ez utóbbi szerzője SORESCU⁶⁶), ezek mindegyike nacionalista tartalmú. Ebben az évben is szembesülnünk kellett intézmények jubilálásának, öregdiák-találkozóknak, iskolai banketteknek a megszervezésével, amelyeken részt vettek hazaiak és külföldiek egyaránt. A vonatkozó Intézkedési terv 1983. októberi kiegészítéseinek szellemében 39 ilyen jellegű találkozót ellenőriztünk a biztonsági munka eszközeivel, amelyeken 900 személy vett részt. [...] Tanulságos ilyen szempontból az, ami Kalotaszentkirályon, a tizedikesek búcsúzásán történt, ahol 15 tanuló és két tanár nacionalista-irredenta dalokat adtak elő nagy nyilvánosság előtt. A tanárok községi, bővített keretben történő megro-*

62 Nyilvánvalóan Vékás Domokos (1926–1995) kolozsvári főkonzulról van szó, és Alföldi Lászlóról, a helyetteséről. (1984–1988), Vékás Kísgalambfalván született. Következésképpen KÁROLY célszemély Kányádi Sándor költővel lehet azonos, aki Nagyalambfalván látta meg a napvilágot (1929). Életrajzai nem említik, hogy 1984-ben Kányádit le akarták volna mondatni, a Napsugár főszerkesztői állásából, tehát a Szekuritáté dokumentuma ilyen értelemben is forrásértékű.

63 Két BARTHA fedőnév ismert akkoriban Kolozsváron. Az egyik informátor, Schindlerné Botos Erzsébet ref. teológiai könyvtárossal azonos, a másik célszemély, talán Balogh Edgár, vagy Dancsuj Árpád.

64 Minden bizonnyal a gépészmérnökről van szó (Jenei Dezső 1919–2004), aki a kolozsvári Technofrig főmérnöke volt 1973-as nyugdíjazásáig. Műfordítással és szótárszerkesztéssel is foglalkozott. Az unitárius egyház világi vezetésének tagja. Későbbi, római-katolikuskénti emlegetése, tévedés.

65 Bodor András (Magyarszovát, 1915.08.05–1999.10.04., Kolozsvár) kolozsvári unitárius vallású történész, kutatási területe az egyetemes ókor és Dácia provincia társadalom- és művészettörténete. Sok latin és angol művet ültetett át magyarra. Forrás: hu.wikipedia.org, letöltés dátuma: 2012.08.14.

66 A románra fordított címek magyar megfelelőjét nem sikerült megtalálni, az utolsó kivételével: Az ugató madár. Szerzője Sütő András, következésképpen az író célszemélykénti fedőneve SORESCU.

vásban részesültek, a tanulók pedig a KISZ vonalon kaptak szankciókat szerveink jelzései nyomán. [...] Úgyszintén olyan nagyobb ipari létesítményekben, ahol a magyarok nagy számban dolgoznak, nacionalista megnyilvánulásokkal találkoztunk különböző külső és belső tényezők hatására. A 24 dokumentált és lezárt ügyben szerveink szorosan együttműködtek a gazdasági téren dolgozó elhárító tisztekkel. [...] Oprea Ioan ezredes, Oprea Florian ezredes.⁶⁷

Összegzés

Noha a négy dokumentum adatai a lakosság ellenőrzöttségének mértékéről nem mindig összehasonlíthatók, két dolog egyértelműen kiteszik:

1. Az ellenőrzöttség mértéke folyamatosan nő. Míg 1954-ben összesen 44 személy szerepelt a munkabázisban⁶⁸ az egész tartomány területén (amely kb. háromszor akkora volt, mint a későbbi Kolozs megye), addig 1972-ben Kolozsváron 115, 1984-ben Kolozs megyében 1119. Az 1956-os és az 1977-es népszámlálás adatait összevetve a terület lakosságának száma durván 40%-kal nőtt harminc év alatt (580 344-ről 715 507-re, ami a növekedési arányt figyelembe véve 1984-re elérhette a 800 000-et), a munkabázisban nyilvántartottak száma ugyanaz alatt az idő alatt megharmincszorozódott 44-ről 1119-re.

2. A probléma alapvetően nem a vallás, hanem az etnikum. Míg eleinte főleg egyes személyek gyanúsak múltjuk és/vagy jelenük miatt, addig 1984-re minden olyan helyet művelési területté nyilvánítanak, ahol a „magyarok tömegesen koncentrálódhatnak”. A probléma-dosszié megnyitását az egyház vezetőinek egykori és/vagy aktuális állítólagos magyar irredenta-nacionalista megnyilvánulásai indokolják. Egyetlen egy tipikusan vallási érv sincs, mint ami a nyomozati és felügyeleti dossziékban egyébként megjelenik: misztikus, fanatikus, vallási szempontok miatt a szocialista társadalomtól elkülönülő magatartás, viselkedés, nyilatkozatok. Az 1954-es dokumentumban kiemelten tárgyalt zilahi bethánista csoportot, majd a Tökés család egyházi téren kifejtett kritikai tevékenységét, és a református teológusoknak és egyetemistáknak az egyház által pietistának bélyegzett bibliaóra csoportját, alapvetően „vallási álarcban megjelenő nacionalizmusként” értékelte a román állambiztonság. A kezdet és a vég közti különbség annyi, hogy a nyolcvanas években már *expressis verbis* ez meg is fogalmazódik. 1985. február 5-én, a BM Állambiztonsági Államtitkársága utasítja a kolozsvári felügyelőséget, hogy a protestáns egyházak problematikáról tanulmányt készítsen. Előírják, milyen tematikai vázra épüljön a kért szöveg. Az útmutató 2. pontja így hangzik: „A protestáns egyházak fedésében folyó ellenséges tevékenység formái és módszerei: nacionalista-irredenta megnyilvánulások, kommentárok; [...] az országunk ellen felhasználható anyag beszerzése és kiküldése [...]”⁶⁹ Vagyis a protestáns egyházakat, nem mint a kommunizmussal ellentétes vallás/felekezet intézményesült formáját minősítik objektumnak, hanem mint az állítólagos, román-ellenes magyar nacionalista-irre-

67 ACNSAS FD 16575/1/364–373.

68 Munkabázisnak nevezték az ellenőrzésre kiszemelt személyek és csoportok, illetve intézmények összességét.

69 ACNSAS FDI6575/1/384.

denta tevékenység fedőszerveit. Ezzel párhuzamosan a külső főellenség már nem annyira a nyugati magyar emigráció. Tartani a szomszédos, más szocialista országtól eltérően fedőnéven (HELGA) emlegetett Magyar Népköztársaságtól és a magyarországi keresztyén egyházaktól kell, az igen óvatos 1986-os nyilatkozat után kiemelten a Magyarországi Református Egyháztól. Utóbbi ugyanis, úgymond egyrészt be akar avatkozni a Romániai Református Egyház és a román állam belügyeibe, másrészt nemzetközi kapcsolatain keresztül a nemzetközi egyházi szerveződések is Románia ellen hangolja. Mint ilyen ellenséges objektum. Minden tevékenységet tehát, ami mögött a Magyarországi Református Egyház sejthető, gyanítható, megkülönböztetett figyelemmel kell kísérjen a román politikai rendőrség.

Felhasznált irodalom

- ACNSAS (A Szekuritáté Levéltárait Tanulmányozó Országos Tanács) Fond Documentar 16575/1–3. köt.
- Hu.wikipedia.org
- Lengyel.adatbank.transindex.ro
- Mek.oszk.hu/03600/03628
- MOLNÁR, J.: *Szigorúan ellenőrzött evangélium*, I–II., Nagyvárad, Partium Kiadó, 2009–2010.
- Panteon.unitarius-halo.net
- Ro.wikipedia.org
- Varga.adatbank.transindex.ro
- www.crimelecomunismului.ro
- www.mmese.ch